

913

22, 25

~~И 426~~

М О Й С Е Й.

377653

~~521~~

ІВАН ФРАНКО.

МОЙСЕЙ

ПОЕМА.

377653/521

ЛЬВІВ, 1905.

НАКЛАДОМ АВТОРА.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

ЛЬВІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Народе мій, замучений, розбитий,
Мов паралітик той на роздорожу,
Людським призирством, ніби струпом вкритий!

Твоїм будущим душою я тріваю,
Від сорому, який нащадків пізних
Палитиме, заснути я не можу.

Не вже тобі на таблицях залізних
Записано в сусідів бути гноєм,
Тяглом у поїздах їх бистроїздних?

Не вже по вік уділом буде твоїм
Укрита злість, облудлива покірність
Усякому, хто зрадою й розбоєм

Тебе скував і запряг на вірність?
Не вже тобі лиш не судилось діло,
Щоб виявило твоїх сил безмірність?

Не вже за дармо стільки серць горіло
До тебе найсвятійшою любовю,
Тобі офіруючи душу й тіло?

За дармо край твій весь политий кровю
Твоїх борців? Йому вже не пишуться
У красоті, свободі і здоровю?

За дармо в слові твому іскряться
І сила й м'якість, дотеп і потуга
І все, чим може в гору дух піднятися?

За дармо в пісні твоїй ллється туга
І сьміх дзвінкий і жалощі кохання,
Надій і втіхи світляна смуга?

О, ні! Не самі сльози і зітхання
Тобі судились! Вірю в силу духа
І в день воскресний твого повстання.

О, як би хвилю вдат, що слова слуха,
І слово вдат, що в хвилю ту блаженну
Вздоровлює й огнем живущим буха!

О, як би пісню вдать палку, вітхненну,
Що мілїони порива з собою,
Окрилює, веде на путь спасенну!

Як би!... Та нам, знесиленим журбою,
Роздертим сумнівами, битим сцидом, —
Не нам тебе провадити до бою!

✓ Та прийде час, і ти огнистим видом
Засьєш у народів вольних колї,
Труснеш Кавказ, впережеш ся Бескидом,

Покотиш Чорним Морем гомін волї,
І глянеш як хозяїн домовитий
По своїй хатї і по своїм полі.

Прийми-ж сей спів, хоч тугою повитий,
Та повний віри; хоч гіркий, та вільний;
Твоїй будущинї задаток слїзми злитий,

Твоєму генїю мій скромний дар весільний.

Д. 20 липня 1905.

I.

✓ Сорок літ проблукавши Мойсей
По арабській пустині
Наблизив ся з народом своїм
О межу к Палестині.

Тут піски ще й червоні як ржа
Голі скелі Моава,
Та за ними синіє Йордан
І діброви й мурава.

По моавських долинах марних
Ось Ізраїль кочує;
За ті голі верхи перейти
Він охоти не чує.

Під подертими шатрами спить
Кочовисько ледаче,
А воли та осли їх гризуть
Осети та бодяче.

Що чудовий обіцяний край,
Що смарагди й сафіри
Вже ось-ось за горою блистять, —
З них ніхто не йме віри.

Сорок літ говорив їм пророк
Так велично та гарно
Про обіцяну ту вітчину,
І все пусто та марно.

Сорок літ сафіровий Йордан
І долина пречудна
Їх манили й гонили, немов
Фата-моргана злудна.

І зневірив ся люд і сказав:
„Набрехали пророки!
У пустині нам жить і вмирать!
Чого ще ждять? І доки?“

І покинули ждять і бажать
І десь рвать ся в простори,
Слать гонців і самим визирать
Поза ржавії гори.

День за днем по моавських ярах,
Поки спека діймає,
У дрантивих наметах своїх
Весь Ізраїль дрімає.

Лиш жінки їх прядуть та печуть
В грани мясо козяче,
А воли та осли їх гризуть
Осети та бодяче.

Та дрібна дїтвора по степу
Дивні іграшки зводить:
То воює, мурує міста,
То городи городить.

І нераз напів сонні батьки
Головами хитають.

„Де набрались вони тих забав?“ —
Самі в себе питають.

„Адже в нас не видали тогб,
Не чували в пустинї!
Чи пророцькі слова перейшли
В кров і душу дитинї?“

II.

Лиш один з поміж сеї юрби
У шатрі не дрімає
І на крилах думок і журби
Поза гори літає.

Се Мойсей, позабутий пророк,
Се дідусь слабосилий,
Що без роду, без стад і жінок
Сам стоїть край могили.

Все що мав у життю, він віддав
Для одної ідеї,
І горів і яснів і страждав
І трудив ся для неї.

Із неволі в Міцраїм свій люд
Вирвав він наче буря,
І на волю спровадив рабів
Із тіснин передмуря.

Як душа їх душі підіймавсь
Він тоді многі рази
До найвисших, піднебних висот
І вітхненя й екстази.

І на хвилях бурхливих їх душ
У дні проби і міри
Попадав він із ними нераз
У безодню зневіри.

Та тепер його голос зомлів
І погасло вітхніє,
І не слухає вже його слів
Молоде покоління.

Ті слова про обіцяний край
Для їх слуху се казка,
Мясо стад їх і масло і сир,
Се найвисшая ласка.

Що з Міцраїм батьки і діди
Піднялись до походу,
На їх погляд се дурість і гріх
І руїна народу.

Серед них Авірон і Датан
Верховодять сьогодні;
На пророцькі слова їх одвіт:
„Наші кози голодні!“

І на поклик його у поход:
„Наші коні не куті“.
На обіцянки слави й побід:
„Там войовники люті“.

На принади нової землі:
„Нам і тут не погано“.
А на згадку про божий наказ:
„Замовчи ти, помано!“

Та коли загрозив їм пророк
Новим гнівом Єгови,
То йому наказав Авірон
Богохульні промови.

А на зборі Ізрайля синів,
Честь віддавши Ваалу,
Голосистий Датан перепер
Ось яку ухвалу:

„Хто пророка із себе вдає
І говорить без звязку,
І обіцює темній юрбі
Божий гнів або ласку, —

„Хто до бунту посьміє народ
Накликати, до зміни,
І манити за гори, на-стріть
Кінцевої руїни, —

„Той на пострах безумцям усім
Між отсим поколінням
Най опльований буде всіма
І побитий камінем“.

III.

Вечеріло. Поменшала вже
Цїлоденная спека,
Над горою край неба палав,
Мов пожежа далека.

Наче дощ золотий із небес
Полила прохолода;
Починаєть ся рух у шатрах
Кочового народа.

Звільна, плавно ступаючи йдуть
Камяними стежками
Чорноокі Гебрейки бичем
З глиняними збанками —

Із збанками на головах, ген
Під скалу до криниці,
А в руках їх мішки шкіряні,
Щоб доїти ягниці.

Старші діти по голім степу
Наче зайчики грають,
В перегони біжать і кричать,
Або з луків стріляють.

Де-де чути квиліне з шатра
Або регіт дівочий;
Там хтось пісню заводить сумну,
Наче степ у тьмі ночий.

Та ось старші, батьки та діди
Із наметів виходять,
І по горах, по голім степу
Скрізь очима поводять:

Чи не видно ворожих їздців
Де за жовтим туманом?
Чи не котить де південний біс
Пісковим гураганом?

Нї, спокій! І розмови пішли
Ті звичайні, сусідські:

1 „Що раз менше в ягниць молока,
І ягнята ось-тіцькі!

„Навіть що, для ослиць не стає
Будякової паші!
Доведеть ся кудись кочувать
На пасовиська красші.

„Авірон радить край Мадіян,
А Датан іще далі.
А Мойсей? Той замовкне мабуть
По вчорашній ухвалі“.

А в тім в таборі гомін і рух,
Біганина і крики;
Із шатрів вибігає народ
І малий і великий.

Що таке? Чи де ворог іде?
Чи впав звір у тенета?
Ні, Мойсей! Глянь, Мойсей вихожа
Із свого намета.

Хоч літа його гнуть у каблук
Із турботами в парі,
То в очах його все щось горить,
Мов дві блискавці в хмарі.

Хоч волосє все біле як сніг
У старечій оздобі,
То стоять ще ті горді жмутки,
Як два роги на лобі.

Він іде на широкий майдан,
Де намет заповіта
Простяга свої штири роги
В штири сторони сьвіта.

В тім наметі є скриня важка
Вся укована з міді,
В ній Єгови накази лежать,
Знаки волі й побіди.

Та давно вже не входить ніхто
До намета сьвятого,
Його жах стереже день і ніч,
Мов собака порога.

Але камінь великий лежить
Край намета до сходу:
З того каменя звичай велить
Промовлять до народу.

На той камінь зіходить Мойсей —
І жахнули ся люде.
Та не вже-ж волі всіх на докір
Він пророчити буде?

І прийдець ся розбить, розтоптать
Як гнилу ю колоду,
Кого наші батьки і діди
Звали батьком народу?

Ось між чільними вже Авірон
Червоніє з досади,
А середнім щось шепче Датан,
Лихий демон громади.

IV.

„Вчора ви, небожата мої,
Радуга радили глупу;
Се хотів я сказати вам тепер
Замість першого вступу.

„Ухвалили печать наложити
На язик мій, на душу, —
Тож тепер вам усім в перекир
Говорити я мушу.

„Зрозумійте й затиште собі,
Ви, сліпців покоління,
Що як зглушите душу живу,
Заговорить камінь.

„Вчора ви присягли свій слух
Затишати на промови
Не мої, не тих глиняних уст,
А самого Єгови.

„Бережіть ся, а то він до вас
Заговорить по своєму,
Заговорить страшнійше сто раз,
Як в пустині рик грому.

„А від слів його гори дрожать
І земля подаєть ся,
Ваше серце як листе в огні
Зашкрумить і зовєть ся.

„Вчора ви прокляли всякий бунт —
І кляли його всує,
Бо напротив тих глупих проклять
Ваше серце бунтує.

„Бо в те серце Єгова вложив,
Наче квас в прісне тісто,
Творчі сили, — ті гнатимуть вас
У призначене місто.

„Вчора ви уважали спокій
Найблаженнійшим станом;
Та чи радив ся ум ваш при тім
З вашим Богом і Паном?

„Чи то він для спокою призвав
З міста Ур та з Гаррана
Авраама і племя його
На луги Канаана?

„Для спокою їх потім водив
По йорданським поділю?
Семилітнім їх голодом гнав
Аж над береги Нілю?

„Як би хтів вас в спокою держать,
Наче трупа у крипті,
То ви й доси як сірі воли
Гнули-б шиї в Єгипті.

„Тим то буду до вас говорить
Не від себе, а владно,
Щоб ви знали, що з Богом на прю
Виступать непорадно.

„Бо Єгови натягнений лук
І тетива напята,
І наложена стрілка на ній —
І то ви є стріла та.

„Як стріла вже намірена в ціль,
Наострена до бою,
Чи подоба стрілі говорити:
Я бажаю спокою?

„А що вчора ви тут присягли
На подобу жіноцтва
Більш не слухать обітниць моїх,
Ні погроз, ні пророцтва, —

„То навмисно про все те до вас
Побалакати хочу:
І обітницю дам, що прийде,
Погрожую й попророчу.

„І ви мусите слухать, хоч злість
Вбє вам жало студене.
Рад я знать, чия перша рука
Підійметь ся на мене!...”

V.

„Зарекли ся ви слухати слів
Про Єговину ласку,
Тож мов дітям безумним я вам
Розповім одну казку.

„Як зійшли ся колись дерева
На широких роздолі.
„Обберімо собі короля
По своїй вольній волі.

„Щоб і захист нам з нього і честь,
І надія й підмога,
Щоб і пан наш він був і слуга,
І мета і дорога“.

„І сказали одні: „Вибирать —
На одно всі ми звані.
Най царює над нами во вік
Отой кедр на Ливані.

„І згодили ся всі дерева,
Стали кедра багаті:
„Ти зійди з своїх гордих висот,
Йди до нас царювати“.

„І відмовив їм кедр і сказав:
„Ви чого забажали?
Щоб покинув я сам ради вас
Свої гори і скали?

„Щоб покинув я сам ради вас
Блиски сонця й свободу,
Бувши вольним — пустив ся служити
Збиранині народу?

„Ви корону мені принесли?
Що мені се за шана!
Я й без неї окраса землі
І корона Ливана“.

„І вернули ся всі дерева,
Стали пальму багаті:
„Ти між нами ростеш, нам рідня,
Йди до нас царювати“.

„І сказала їм пальма: „Браті,
Що се вас закортіло?
Царювати й порядки робить,
Се моє хиба діло?

„Щоб між вами порядки робить,
Чиж я кинути в силі
Свої цвіти пахучі та свій
Плід — солодкі дактилі?

„Мало-б сонце даремно мій сок
Вигрівати що днини?
Мого плоду даремно шукать
Око звіря й людини?

„Хай царює хто хоче у вас,
Я на троні не сяду,
Я волю всім давать свою тінь.
І поживу й розраду“.

„І погнули ся всі дерева
Під думками важкими,
Що не хоче ні пальма ні кедр
Царювати над ними.

„Нумо рожу благать! Та вона
Всьому світові гожа,
Без корони — цариця ростин,
Приподобниця божя.

„Нумо дуба бламати! Та дуб
Мов хазяїн багатий,
Своїм гиллем, корінем і пнем,
Жолудьми все занятый.

„Нум березу благать! Та вона
Панна в білому шовку
Розпуска свої коси буйні,
Тужно хилить головку.

„І сказав хтось неначе на жарт
Оте слово діточе:
„Ще хиба би терна нам просить,
Може терен захоче“.

„І підхопили всі дерева
Се устами одними,
І взяли ся просити терна,
Щоб царем був над ними.

„Мовив терен: „Се добре вам хтось
Підповів таку раду,
Я на вашім престолі як стій /
Без ваганя засяду.

„Я ні станом високий як кедр,
Ні як пальма вродливий,
І не буду як дуб самолюб,
Як береза тужливий.

„Здобуватиму поле для вас,
Хоч самому не треба,
І стелити ся буду в низу,
Ви-ж буяйте до неба.

„Боронитиму вступу до вас
Спижевими шпичками,
І скрашатиму всі пустирі
Молочними квітками.

„І служитиму зайцю гніздом,
Пристановищем птаху,
Щоб росли ви все краще, а я /
Буду гинуть на шляху“.

VI.

У глибокім мовчаню сю річ
Вухом ловлять Гебреї...

„Се вам казка, — промовив Мойсей, —
Ось вам виклад до неї.

„Дерева, се народи землі,
А король у їх колі —
Божий вибранець, син і слуга
Господевої волі.

„Як народи Єгова создав
Мов літорослі в полі,
Заглядав всім у душу й читав
З неї кожного долю.

„Заглядав їм у душу, яка
Їх удача й причина,
І шукав, кого з них би собі
Обібрати за сина.

„І не взяв отих гордих, грімких,
Що бють в небо думками,
І підносять могутню п'яту
Над людськими карками.

„І не взяв богачів-дукачів,
Що всю землю пліндрують,
Людським злотом і потом собі
Домовини мурують.

„І не взяв красунів-джигунів,
Що на лїрах брязкочуть,
І свій хист у мармурі, в піснях
Віковічнити хочуть.

„Згордував усю славу, весь блиск
І земне пануванє,
І всі пахощі штук і усе
Книжкове мудруванє.

„І як терен посеред дерев
Непоказний на вроду
І не має він слави собі
Ані з цвїту, ні з плоду, —

VII.

І з'їдливо сказав Авірон:
„Мосціпане Мойсею,
Страх закрів і напудив ти нас
Приповісткою сею!

„Між народами бути терном!
За сю ласку велику
Справді варто в Єгові твоїм
Признавати владику.

„І послом його бути, се честь!
І в незнане будуще
Запечатані письма носить —
Се манить нас найдужче.

„Се як раз доля того осла,
Що завязані міхи
З хлібом носить, сам голод терпить,
Для чужої потіхи.

„Ще Гебреї з ума не зійшли,
Долї лїпшої вартї,
І осягнуть, як честь віддадуть
І Ваалу й Астартї.

„Най Єгова собі там гримить
На скалистім Синаю, —
Нам Ваал дасть богацтва і власть.
У великому краю.

„Най Єгові колючі терни
Будуть любі та гожі,
Нас Астарті рука поведе
Поміж мірти і рожі.

„Наш уділ Сенаар та Гарран,
А наш шлях до востоку,
А на захід у твій Канаан
Не поступимо й кроку.

„Все те яснє, не варто про се
І балакати далї.
Та от що нам з тобою зробить
По вчорашній ухвалї?

І мертвецька тиша залягла
На устах всього люда,
І жахнувсь Авірон і поблід
Сподіваючись чуда.

Але чуда нема! Авірон
В сьміх! А з сьміхом тим в парі
По народі йшов клекіт глухий,
Як у градовій хмарі.

Похиливши ся слухали всі
Мовчазливі, понурі,
Лиш у грудях сопло щось глухе,
Наче подихи бурі.

